

Årsmødet 2019

– Formandsberetning

Af Elof Westergaard

Biskop, formand for Foreningen for Kirkegårdskultur

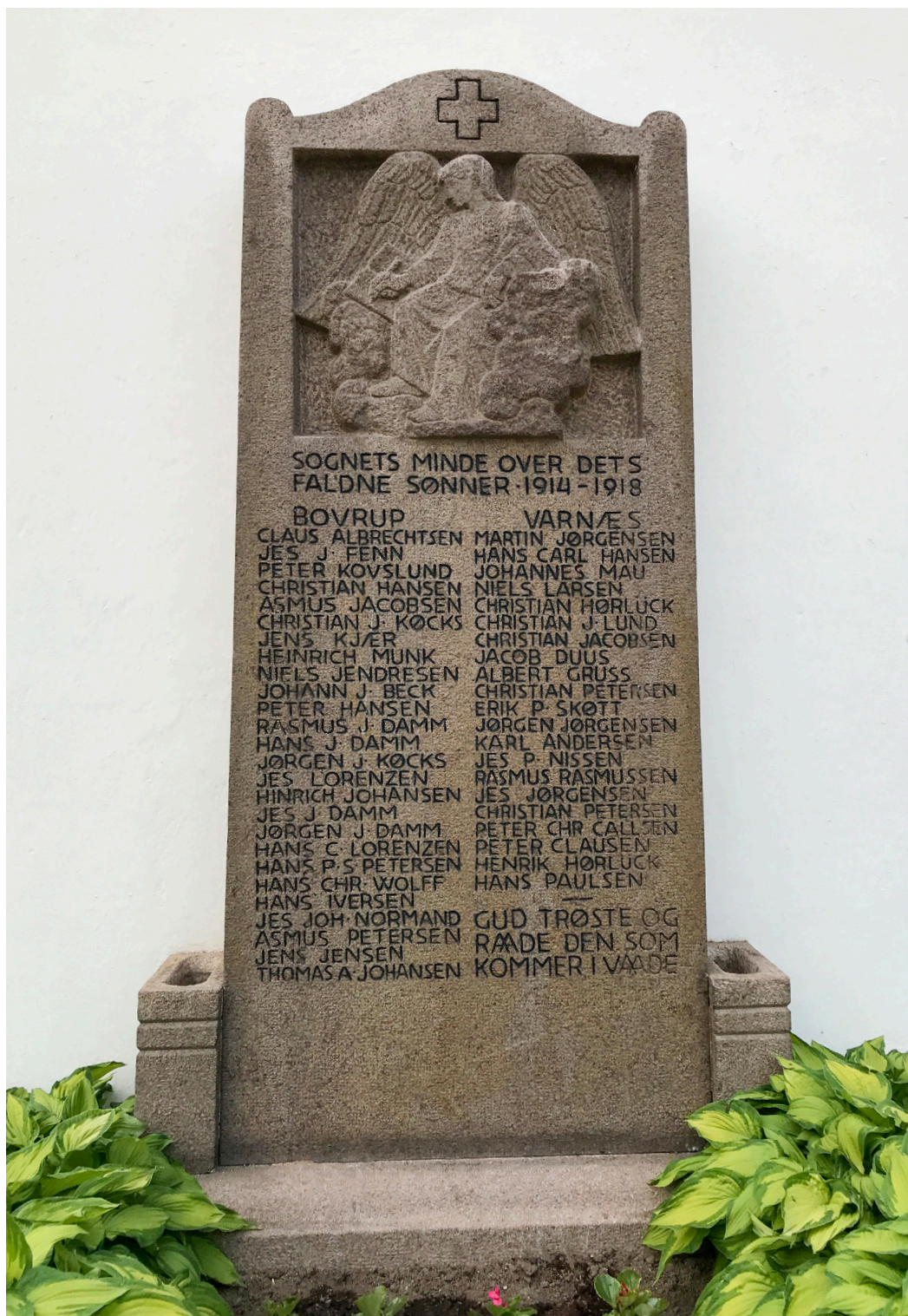
Nu forsvandt også... Erindringskulturens forfald

Nu er jeg gammel og passer mange familiegravsteder på kirkegården, for at stenene ikke skal fjernes. Det er ikke det samme at stå ved en henstillet sten i en krog af kirkegården, som det er at stå ved en grav, hvor stenen hører til. Jeg ser med sorg, at mine gamle venners grave bliver slettet og gravstenene fjernet. I dag var det Møller... og hans kone..., der havde fået fjernet deres gravsten. Der er jo en historie at fortælle, og stenene er mange gange rejst af slægt og venner.

Jeg fik fornylig et smukt håndskrevet brev, som slutter med ovennævnte ord og med en tilføjelse af et vers af forfatteren Johannes V. Jensen om betydningen af at huske de tidligere slægter:

*Alvorlig taler ved alfarvej
med grønsvær tækket de gamles grave.
Henfarne slægter forglem dem ej.
I arv de gav dig en ædel gave
Henfarne slægter i landets marv
sig ej fornægter – bevar din arv.*

Mennesker fødes, lever og dør. Det er livets gang, og kirkegården vidner netop herom, fortæller om tab, sorg og savn. Kirkegårdskulturen i dag bidrager så også ekstra til denne fornemmelse af tab, idet gravene sløjfes tidligere end før, og erindringspræget i stadigt mindre grad gør sig gældende.

Mindesmærke over faldne under Første Verdenskrig, englen tegnet af Joakim Skovgaard og udført af sønnen Johan Thomas Skovgaard, Varnæs Kirkegård. Foto: Elof Westergaard.

Denne udvikling er ikke blot foranlediget af dem, der har ansvar for kirkegården, og som driver dem. Alle os, der har nogen, der ligger på kirkegården, har et medansvar for denne udvikling.

Der er noget i tiden, som i mindre grad tænker kirkegården som et erindringsrum. Der er en økonomi, ændret levevis og nye begravelsesformer, der trækker i denne retning. Vi her i landet synes i mindre grad at sætte tegn, sten med inskriptioner på gravene, og flere og flere urner ender andre steder end på kirkegården. 9,5 % af alle, som blev kremeret i 2018, endte andre steder end på landets kirkegårde.

Man kan dertil så trække på skulderen og lakonisk sige: "Sådan er udviklingen. Ligesom håndskrevne breve er undtagelsen i dag, sådan vil det også gå med kirkegårdene. En næste generation ønsker ikke at ligge der, vil hellere strøes ud over de danske farvande eller strøes ud under et træ i Dyrehaven, og hvis der skal være et mindested, så vil vi hellere have fars urne til at stå hjemme på en hylde eller få mors aske brændt til en diamant, som jeg kan have om halsen."

Hvis udviklingen indebærer en afvikling af kirkegårdene og dermed af kirkegårdskulturen, så må det dog være anliggendet for *Foreningen for Kirkegårdskultur* at tydeliggøre konsekvenserne heraf. Vi skal ikke undlade at være det, som vi også blev sat i verden for for 100 år siden, nemlig en værdibaseret forening. I dag er opgaven ikke mindst at tydeliggøre, hvad der går tabt, hvis kirkegårdene mister terræn.

I de snart 100 år *Foreningen for Kirkegårdskultur* har eksisteret, har opgaven været den at fremhæve kirkegårdens værdi og være med til at præge dens udvikling gennem gode eksempler. På en gang lytte til menneskers behov og samtidig anspore til drøftelse og diskussioner mellem fagfolk, dvs. have øje for så forskellige discipliner som landskabsarkitektur og havebrug, stenhuggeri og billedkunst, historisk bevarelse og teologi og her i dette regi skærpe hinandens blik for disse områder – alt sammen under det fortegn, hvordan det bedst fremmer udviklingen af vores kirkegårde.

I foreningens første halvfems år er det primært sket med fokus på kirkegårdens udvikling og tilpasning, men i de senere år er det i stigende grad også blevet nødvendigt at tale om betydningen af det overhovedet at blive begravet på en kirkegård.

For år tilbage blev havet lovgivningsmæssigt (næsten) lige-stillet med kirkegårdens afgrænsede område. Jeg skrev dengang om forskellen mellem havet og kirkegården. Hvor havet kun dækker til, giver kirkegården plads til en fast markering. Havet sletter alle spor, mens kirkegården giver mulighed for mindet. Og dette mindeaspekt, om end det naturligvis har taget sig forskelligt ud op igennem historien, er uhyre vigtigt, fordi mindet understreger betydningen af menneskets liv og således indirekte forkynder menneskelig værdighed og skærper vi menneskers bevidsthed om, at livet er noget, vi deler.

I *Foreningen for Kirkegårdskultur* er det således ikke blot et spørgsmål om at skabe rum for et møde mellem de enkelte fagdiscipliner og interesser, vi hver især her repræsenterer og bidrager med. Kirkegårdskultur handler om menneskets skrøbelighed og værdighed, det handler om fællesskab og alt det, som dybest set betyder mest i livet.

Forbindelsen mellem natur og kultur er i kirkegårdskulturen subtil. Kirkegården er det anderledes sted, hvor mennesket begravnes og de døde komposteres og bliver en del af naturen, men det er samtidigt stedet, hvor vi med sten og beplantning, indretning af gravsted og valg af gravsted sætter spor og tegn, fortæller, at her ligger andet og mere end de grævlinger, som jeg har set tre af ligge døde på vejene i Ribe Stift den sidste uge.

Kirkegården er et sted, hvor menneskets værdighed og fællesskabet, vi deler med hinanden, bliver konkretiseret.

Det er ikke sikkert, vi kommer der så tit, på kirkegården, men kirkegården understreger om noget menneskelivets betydning. Kirkegården minder os som kirken om, at de forskelle, der er mellem os mennesker, ikke er større, end vi alle kan ligge herinde på kirkegården.

Kirkegården med dens mindekultur er for mig at se et bolværk, en stadig reminder til os, mod barbari og dehumanisering.

Desuden er det for mig at se også en styrke ved kirkegården, at den er et fælles rum. Den døde er ikke bare de pårørendes, men hører til i et fællesskab større end den enkelte familie.

Sådan var det også i livet, men mennesker har det med at lukke sig inde i egne rum og se sig i modsætning til andre. Kirkegården er den bedste modhistorie hertil. Her kan vi alle ligge.

Min egen hovedanke imod muligheden for f.eks. at brænde asken af den døde til en diamant, som den pårørende kan bære på sig, er netop betinget af dette fokus på den dødes plads i et fællesskab større end familien og den enkelte pårørende. Døden bringer afstand, sorg og savn, men den døde lægges på kirkegården så også ind i det fælles rum, hvor alle kan komme og besøge graven.

Jeg synes, vi skylder hinanden at sætte en markering med navn på. Du ejer ikke dine døde. Sat på spidsen kan man spørge, om det dybest set ikke er temmelig asocial ikke at sætte et gravminde på sine kæres grav?

Tal kirkegården op, ikke fordi vi længes efter at ligge der, men fordi det som sted fortæller os, hvad et menneske er, og at vi er andet og mere end blot privatpersoner. Værdighed og fællesskab er kirkegårdens grundlæggende betydning.

Den døde er ikke bare de pårørendes, men hører til i et fællesskab, der er større end den enkelte familie.
Øster Assels Kirkegård, Mors.
Foto: Hans Mikkelsen

